

ATAERKİLLİK VE KADININ İKİNCİLLİĞİ; KURAMSAL BİR ANALİZ*

Abeda Sultana

Trc. Saadet Altay**

Önsöz

Ataerkillik, kadınların ilerlemesi ve gelişmesi önündeki en büyük engeldir. Egemenliğin seviyelerindeki farklılığa rağmen, kontrol erkektedir gibi temel ilkeler bırakmaktadır. Bu denetimin doğası farklı olabilir. Bu yüzden kadınları ikincil ve kontrol edilen unsur olarak tutan sistemi ve kadının gelişimi için sistematik bir yolla çalışmak amacıyla mekanizmayı çözmek önemlidir. Kadınların kendi liyakatlarıyla ilerlediği modern dünyada, ataerkillik kadınların toplumda ilerlemesi önünde engeller yaratır. Çünkü ataerkil kurumlar ve sosyal ilişkiler, kadınların hor görülmesi ya da ikinci sınıf olarak algılanmasının sorumlusudur. Ataerkil toplum, erkeklere tartışmasız bir öncelik verirken kadınlara da insan hakları noktasında sınırlı bir boyut getirir. Ataerkillik hem sosyal hem de özel alanda erkek egemenliğine işaret eder. Böylece, feministler ataerkil kavramını, erkekler ve kadınlar arasındaki güç ilişkilerini tanımlamanın yanı sıra kadınların ikinci sınıf olarak algılanmasının temel nedenlerini ortaya çıkarmak için kullanıyorlar. Bu yüzden bu makale, ataerkil kavramı analizi ve kadınların ikincilliğini kavramsal bir bakış açısıyla anlama girişimidir.

Anahtar Kelimeler: Ataerkillik, Kadın, İkincilik, Bangladeş

Çalışmanın ve Yöntemin Amacı

Modern medeniyet kadın ve erkeklerin eylemlerinin katılımının bir sonucudur. Hiçbir ulus kadınların yardımı olmadan ilerleyemez. Bu günlerde kadınlar iktidar alanlarında görülmektedirler. Etkin ya da anayasal kontrollü başbakan ve kraliçeler var ve genelde kadınlar daha büyük ya da daha küçük ölçülerde yararlar elde etmişlerdir. Ama bu sistemin erkek egemenliğini ve kadınların çeşitli yollarla bununla bağdaştırılmasını değiştirmiyor. Bu yüzden bu çalışmanın temel amacı kadınların ikincilliği ve ataerkilliğin analizidir. Bu makale dört bölümden oluşur. Birinci bölüm ataerkil kavramı ve onun kökeni tanımlamaktadır. İkinci bölüm kadınların ikincilliği ve ataerkil sistemde erkek denetimi faktörleri ile ilgilidir, başka bir deyişle ataerkillik maddi yönden ve bariz bir şekilde erkeklere nasıl bir fayda sağlamaktadır. Üçüncü kısım Bangladeş'teki ataerkil yapıyı ve bu sistemin kadınların durumunu nasıl zayıflattığını incelemektedir. Sonuç olarak kadınların toplumdaki durumlarının iyileştirilmesi ya da yükseltilmesi için

* Bu tercümenin orijinali: (Associate Professor Abeda Sultana, “*Patriarchy and Women’s Subordination: A Theoretical Analysis*”, The Arts Faculty Journal, July 2010-June 2011, 1-18)’de yayınlanmıştır.

Makale Gönderim Tarihi: 19.03.2019, Kabul Tarihi: 30.04.2019

Doi: 10.26791/sarkiat.541704

** Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Kelam Anabilim Dalı, saltay@agri.edu.tr

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-0463-2860

öneriler sunmaktadır. Bu makale tamamen gazetelerin kitap görüşlerinin gazetelerin seminerlerin ve diğer ikincil materyaller üzerinden yazılmıştır.

Ataerkil Kavramı

Ataerkil kelimesi, asıl itibariyle baba ya da “patriark” in rolü anlamlarına gelmektedir. Kök olarak spesifik bir biçimde ailede erkek egemenliğini tanımlamak için kullanılmıştır. Ataerkilliğin geniş ailesinde, kadın, genç erkekler, çocuklar köleler, ev hizmetçilerinin hepsi bu erkek egemenliği altında bulunur. Şimdilerde ise, daha çok “erkek egemenliğine işaret etmek, erkeğin kadına egemen olduğu ilişki biçimini, kendisi vasıtasıyla kadınların ikincilleştirildiği sistemi karakterize etmek için kullanılmaktadır.

Ataerkillik, hem kamusal alanda hem de özel alanda erkeğin kadın üzerindeki hakimiyetine işaret etmektedir. Feministler “ataerkil” kavramını çoğunlukla erkek ile kadın arasındaki güç ilişkisini tanımlamak için kullanırlar. Bu yüzden “ataerkillik” bir terimden daha fazlasıdır; feministler onu kadın realitesini anlamamıza yardımcı olacak diğer bütün kavramlar gibi bir kavram olarak kullanırlar.

Ataerkillik kavramı, farklı düşünürler tarafından farklı biçimlerde tanımlanır. Feminist Psikolog Mitchell, ataerkillik kelimesini, erkeklerin kadınları değiştirdiği benzer sistemlere işaret etmek için kullanır. (Mitchell, 1971:24). Walby, “ataerkilliği, erkeklerin kadınlara hükmettiği, baskı yaptığı ve istismar ettiği pratik ve sosyal yapı olarak” tanımlar (Walby 1990:20). O ataerkilliği bir sistem olarak tanımlar. Böylece bu tanımlama bize biyolojik determinizm düşüncesini reddetme konusunda yardımcı olur.(ki bu düşünce erkek ve kadınların biyolojik ve vücut yapısı olarak birbirinden farklı olması ve bu farklılıklar nedeniyle farklı roller üstlendiklerini savunur) ya da “ her bir adam her zaman hükmetme pozisyonunda ve her kadın da ikincil olma pozisyonunda olma düşüncesi”dir.(Ibid)

Ataerkillik, daha geniş tanımıyla, genelde toplumda kadın üzerindeki erkek egemenliğini artırma, ailede çocuk ve kadın üzerinde erkek egemenliğinin kurumsallaşması ve gösterimi anlamına gelmektedir. Bu “erkeğin toplumun önemli kurumlarında gücü elinde tuttuğunu” ve “kadının böylesine bir güce ulaşım hakkının engellenmesi” ni belirtir. Yine de, bu “kadınların ya tamamen güçsüz ya da tamamen haklarından, kaynaklardan ve etkiden mahrum edildiğini” belirtmez.

Böylece, ataerkillik, erkek egemenliğinin kurumsalmış sistemini tanımlar. Dolayısıyla biz faydalı bir şekilde ataerkilliği erkek ve kadın arasındaki maddi temellere sahip olan ve güya hiyerarşik sosyal ilişkiler gurubu, kadınlara hükmedebilen erkekler arasında dayanışma ve özgürlüğü yaratma sistemi olarak tanımlayabiliriz.. (jagger ve Rosenberg 1984). Bu ideoloji çok güçlüdür ki “erkekler genellikle birçok kadının görünür rızasını sağlamlaştırmaktadır”. Onlar bunu yaparlar “ akademia, kilise, aile gibi kurumlardan her biri kadınların erkekler için ikincil olduklarını meşrulaştırıp pekiştirmektedir.” (Millet 1977:35) Ataerkil sistem yarış, hiyerarşi, hükmetme ve güç tarafından simgelenmektedir. Bu yüzden ataerkillik içinde erkeklerin kadınları ezdiği, mahrum bıraktığı ve hükmettiği pratik ve sosyal yapıların sistemidir.

Ataerkilliğin Kökeni

Ataerkilliğin varoluş ve kaynağı ile ilgili olarak, gelenekselciler, erkeklerin hükmetme üzere ve kadınların ikincil olmak üzere doğduğuna inanırlar. Onlara göre bu hiyerarşi her zaman olduğu gibi gelecekte de var olmaya devam edecektir. Doğallığın diğer kuralları gibi bunun da değiştirilmesi mümkün değildir. Buna meydan okuyup,

ataerkilliğin doğal bir durum olmaktan ziyade erkek yapımı bir durum olduğunu bu yüzden de değişebileceğini ifade edenler de vardır.

Bu bağlamda, Aristo erkeğin aktif, kadını pasif olduğunu iddia ederek aynı teoriyi ileri sürmüştür. Ona göre kadın, bazılarının ruhu olmadığı “sakat erkek” idi. Onun düşüncesinde, kadının bayağı biyolojisi, akıl yürütme yeteneğinde, kapasitesinde ve karar verme yetisinde onu ikincil kılar. Bu yüzden erkek üstün kadın bayağıdır. Kadın hükmedilmek için doğar ve hükmedilir. Erkeğin cesareti itaat noktasında kadına emretmesinde gösterilir.(Learner 1989:8-11)

Modern psikolojiye göre, kadınların biyolojisi onun psikolojisini ve bu nedenle de kabiliyetlerini ve rollerini belirler. Örneğin Sigmund Freud “kadının anatomisi onun kaderidir” demiştir ve ona göre normal insan, erkek olmaktadır. (Freud 1977)

Ama bu erkeğin üstünlüğü teorileri beraberinde ciddi sıkıntılar doğurmaktadır. Bu tür açıklamaları ispatlayacak herhangi bir tarihi ve bilimsel delil bulunmamaktadır. Aslında kadın ve erkek arasında biyolojik farklılıklar vardır ama bu ayrımlar erkeği hakim kılan cinsel hiyerarşiyi zorunlu kılmaz. Bu teorilerin birçoğunun analizi, bizim ataerkilliğin tarihsel süreçle yaratılmış erkek yapımı olduğunu fark etmemize olanak sağlar. Ataerkilliğin kaynağının hiçbir açıklaması herkes tarafından kabul edilmez. Burada, öne sürülen başlıca teorilerin sadece bir kısmını çok kısa bir biçimde sunacağım.

Ataerkilliğin kaynağı için önemli açıklamalardan biri, Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni (Engels 1940) adlı kitabında Frederick Engels tarafından verilmiştir. Engels kadının ikincilliği özel mülkiyetin gelişmesiyle başladığına inanır, ona göre tam da o zaman kadın cinsinin dünya tarihsel yenilgisi meydana geldi. O hem sınıf ayrılıklarının hem de kadının ikincilliğinin tarihsel olarak geliştiğini söyler.

Bu aşamada, toplumda özel mülkiyet yükselmeye başladığında erkek, gücü ve mülkiyeti elinde tutmayı ve onu çocuklarına vermeyi istedi. Bu, mirası garantiye almak için anne-hakkının alışı edilmesi gerekiyordu. Baba hakkının tesisi için, kadınların evcilleştirilmesi, sınırlandırılması ve cinsiyetlerinin düzenlenip kontrol edilmesi gerekiyordu. Engels’a göre kadınlar için kurulan hem ataerkillik hem de monogami bu dönemde gerçekleşti.

Radikal feministlere göre (Brownmiller 1976, Firestone 1974) ataerkillik, özel mülkiyet öncesinde de mevcuttu. Onlar asıl ve temel çelişkinin ekonomik sınıflar arasında değil cinsiyetler arasında olduğuna inanırlar. Radikal feministler bütün kadınların bir sınıf olduğunu düşünür. Bununla birlikte gelenekselcilerden farklı olarak, ataerkilliğin doğal bir şey olmadığı gibi, her zaman var olduğu ve bu durumun devam edeceğine de inanmıyorlar.

Sosyalist feministler, Marksizmin temel prensiplerini kullanır ve kabul ederler. Geleneksel Marksistler, teori tarafından ihmal edildiğine inandıkları çalışma alanında, genişlemek ve zenginleştirmek için uğraşı gösterirler. Onlar iş gücünün cinsiyet bölünmesinde kendi çeşitliliğin gözlenmesinin yanı sıra tarihsel materyalizme bağlılıklarından dolayı ataerkilliğin değişmez ve evrensel olduğunu düşünmezler. Sosyalist feministler kadın ile erkek arasındaki mücadelenin üretim modelinin değişmesiyle birlikte değişeceğine inanırlar. (Beechey 1977).

Hartman, ataerkillik ve kapitalizm arasındaki ilişkiye bakar ve ataerkilliğin, erkeklerin her birinin kendi sınıfına bakmaksızın ilişki içerisinde olduğunu, kadının çalışmasının hem sermayeye hem de kocasına faydalı olduğunu ileri sürer. Hartman, ataerkilliği, erkekler arasındaki hiyerarşik ilişkilere, onlar arasındaki kadınları kontrol etme yeteneği

veren dayanışmaya ve maddi temellere sahip ilişkiler takımı olarak tanımlar. Ataerkilliğin maddi temeli, kadınların işgücü üzerindeki erkek kontrolüdür.

Diğer önemli sosyalist feminist görüş Mies(1988) tarafından “işgücünün cinsiyet ayırımının sosyal kaynakları” adlı makalede sunulur. O ataerkillik ya da toplumsal cinsiyet hiyerarşisine öncülük eden tarihi gelişim silsilesini ve bunu mümkün kılan nedenlere ilişkin bazı düşünceleri ifade eder. Bu makalesinde o, çeşitli feminist guruplar arasında ideolojik farklılıklar ne olursa olsun, hepsinin erkek ile kadın arasındaki hiyerarşik ilişkiye ve artık bunun biyolojik kadermiş gibi kabul edilmesine karşı başkaldırma noktasında birleştiğini söyler. Onların bu asimetrik ve eşitsiz sosyal kurumları sorgulamaları, onların bu başkaldırıların gerekli sonucudur.

Mies'e göre, kadınlık ve erkeklik biyolojik verilerden ziyade uzun tarihi sürecin sonucudur. Her bir tarihsel dönemde kadınlık ve erkeklik arasındaki farklılık o süreçlerin üretim modellerine bağlı olarak farklı şekillerde tanımlandı. Bu kadın ile erkek arasındaki organik farklar, insan ihtiyaçlarının memnuniyeti için doğal konuları benimsemenin baskın formlarına göre farklı biçimlerde yorumlanıp değer biçildiği anlamına gelir. Mies'e göre, kadınlar üretimin ilk aletlerinin, sosyal üretimin ve hayatın ilk üreticileriydi ve eğer onlar sosyal ilişkiler için ilk idiyeler, neden cinsiyetler arası sömürgeci ve hiyerarşik ilişkilerin kuruluşlarını koruyamadılar? Erkeklerin üstün ekonomik katkısının sonucu olmaktan çok uzak olan erkek üstünlüğü, onların kadınları ve diğer erkekleri kontrol eden zararlı araçların kontrolü ve bu araçların gelişimin bir sonucu olduğu cevabını verir.

Lerner'e göre (1989), ataerkillik sadece bir sonuç olmaktan ziyade hemen hemen 2500(takriben M.Ö. 3100 den M.Ö 600) yılın üzerinde bir gelişim ve bugün söylediğimiz gibi erkek üstünlüğü kurumu için sorumlu güç ve faktörlerin sayısının bir kaçının gelişim sürecidir. Gerda Lerner (1989) eşitsizliğe ve ataerkilliğe karşı kadınların mücadelesinde kadın tarihinin önemini vurgulayarak başlar. On göre, doğrusu ataerkillik, sınıflı toplum ve özel mülkiyetin oluşumundan önce gelir.

Bir sosyalist feminist düşünce okulu, tarihi bir oluşum olmasını reddettikleri ataerkilliğin yerine kadının ikincilliği kavramını kullanmayı tercih eder. Onlara göre ataerkillik ne evrensel ne de tarihte kadın ve erkek arasında sürekli var olan ilişkilerin farklı çeşitleri olarak sahiplenilen şeylerdir. Onlara göre, bu cinsiyet değil ama önemli olan toplumsal cinsiyettir. Cinsiyet biyolojiktir, toplumsal cinsiyet sosyal olandır. Bu gurup toplumsal cinsiyet ilişkileri olarak tanımladıkları şey ile ilgilidir.

Bu ilişkinin toplumsal kaynakları için araştırma, kadın özgürleşmesinin siyasal stratejisinin bir parçasıdır. Erkek ile kadın arasındaki asimetrik ilişkinin işlevini ve kurumları anlamaksızın bunun üstesinden gelmek mümkün değildir.

Kadının İkincilliği

Erkeklerin kadınlar üzerinde doğal bir üstünlüğü olduğunu farzeden ataerkillik, sıklımadan hayatın bütün alanlarında kadınların erkeklere tabiiyetini ve erkeğe göre ikincilliğini savunur. Sonuç olarak devlet toplum ve ailedeki bütün güç ve otorite tamamıyla erkeğin elinde kalır. Bu yüzden ataerkillik nedeniyle kadınlar, doğal haklarından ve fırsatlardan mahrum edildi ve ataerkillik kadınların devingenliğini sınırlandırdığı gibi mülklerinin yanı sıra kendileri üzerindeki özgürlüklerini reddeder.

İkincillik, “bir şeylerin diğer bir şeylerden daha önemsiz” olduğu anlamına gelir.(Cobuild 2010:1559). Advanced Learners Dictionary a göre, “ikincillik, bir grup, bir

organizasyon ya da birilerinden daha az güç ve otoriteye sahip olmak” anlamına gelir.(Hornby 2003:1296)

Kadınların ikincilliği kavramı, kadınların alt pozisyonuna kaynaklardan faydalanma ve karar verme hakkından yoksunluk ayrıca bütün toplumlarda, kadınların boyun eğdirildiği erkek hakimiyetine işaret eder. Bu yüzden kadın ikincilliği erkekler e göre, kadınların alt pozisyonu anlamına gelir. Kadınların kendilerine özgüven ve itibarları noktasında kısıtlanmış deneyimleri, ayrımcılığa uğrama ve güçsüz hissetmeleri ortaklaşa bir biçimde kadınların ikincilliğine katkı sağlar. Dolayısıyla kadınların ikincilliği, erkeklerin kadınlara hükmetme ve kadın ile erkek arasında güç ilişkilerinin olduğu bir pozisyonudur. Kadınların ikincilliği, kişilerarası hakimiyetinin bütün yapılarının merkez özelliğidir. Ama feministler, hakimiyetin sebeplerini ve farklı konumlarını tercih ederler. Çağdaş feminizmin kendisiyle başladığı Simone De Beauvoir’ın argümanı şudur: “Erkeklerin kadınları özünde kendilerinden farklı olarak düşünmesi, kadınların ikinci cins statüsüne düşürmüştür dolayısıyla kadınlar ikincilleşmiştir (Beauvoir 1974). Kate Millet’in ikincillik teorisi, kadınlar ataerkillik hakimiyet altında bağımlı cinsiyet olduğunu ileri sürer.(Millet 1977).

Ataerkillik, kendisiyle kadınların ikincilliğinin sürdürüldüğü yollardan biri olan sistemdir. günlük düzeyde bağlı olduğumuz sınıf ne olursa olsun tecrübe ettiğimiz ikincillik, toplumda, çalışma alanlarında, aile bünyesinde, şiddet, baskı, sömürülme, kontrol, hakaret, tanınmamak, ayrımcılık gibi çeşitli şekiller alır. Burada ataerkilliğin özel bakış açısı ve ayrımcılığın özel şeklini ifade etme açısından birkaç örnek gösterilebilir. Erkek çocuğun tercih edilmesi, yemeğin dağıtımında kız çocuklarına karşı ayrımcılık, ev işlerinin kadınlara ve genç kızlara yüklenmesi, kız çocuklarının eğitim fırsatından, özgürlük ve devingenlikten yoksun olmaları, kadına karşı aile içi şiddet, erkeğin kadın ve kız çocukları üzerindeki kontrolü, çalışma alanlarında kadına yönelik taciz, kadınlar için miras ya da mülkiyet hakkının olmayışı, erkeklerin kadın bedeni ve cinsiyeti üzerindeki kontrolü, doğum kontrolünün ve hakların yeniden üretilmesinin olmayışı bu anlamda verilebilecek örneklerdir.

Bu yüzden, kadınların erkeğe göre alt olması, onlara kontrolün dayatılması olarak tanımlanan pratik ve normlar, ofislerde, fabrikalarda, medyada, kitaplarda, okullarda, yasalarda, dinde sosyal ilişkilerde, ailemizde yani her yerde bize sunulur. Böylece, ataerkillik, her an kadınlar etrafında gördüğümüz erkek hakimiyetinin çeşitlerinin toplamı olarak isimlendirilir. Bu ideolojide, erkek kadınlardan üstün ve kadınlar erkeğin mülkiyetinin bir parçasıdır bu yüzden kadınlar erkek tarafından kontrol edilmeli ve bu kadının ikincilliğini üretir. Bu bağlamda, Gerda Lerner, The Creation of Patriarchy adlı kitabında “baskı” kelimesinin yerine kadının ikincilliği ibaresinin kullanımı, açık bir avantaja sahiptir. İkincillik, baskının bir bölümü üzerinde kötü niyet çağrışımına sahip değildir. Bu, İkincillik ve onun arasında tuzak imkanına izin verir. Ayrıcalık ve korumanın, kadınların tarihsel deneyimlerinin birçoğunu karakterize eden şartların değişiminde, ikincillik statüsünün gönüllü kabulü ihtimalini içerir. Bu ilişkiler için “ataerkillik hakimiyet” tanımını kullanacağım. “Tabi kılma” “ataerkillik hakimiyet”e ek olarak diğer ilişkileri de kapsadığı gibi tabi olmanın nedenlerine ilişkin olarak tarafsızlık “baskı”sı üzerinde ek avantajlara sahiptir.

ikincillik, diğerlerinin kontrolü altında kalmaya zorlayan durumlardan biridir. Kadının itaati kadının erkeklerin kontrolü altında kalmasına zorlayan sosyal durum anlamına gelir. Böylece ataerkillik, kadınların erkek kontrolü altında tutmak için, sosyal uyum süreciyle sosyal rolleri, gelenekleri, bazı toplumsal adetleri kullanır. Sosyalleşme sürecinin ilk olarak kız ve erkek çocuklarının cinsiyetleri için uygun davranışları öğrendiği çocukluk sürecinde meydana geldiği düşünülür. Bütün sosyalleşme süreci

araçları, örneğin medya, eğitim sistemi, siyasal ekonomik sistem, din ve aile ataerkil sistem ve yapıyı ayakta tutan unsurlardır. “Sosyal yapı” teriminin kullanımı, hem bütün kadınları ikincil pozisyonda gören ve bütün erkekleri de hakim kılan düşünceye hem de biyolojik determinizme itirazı açıkça vurguladığı için çok önemlidir. Bu sistemde “kadının iş gücü, kadının devinimi, mülkiyet ve diğer ekonomik kaynaklar ataerkil kontrol altındadır.(Walby 1990:20)

Kadınların hayatları üzerindeki istismar ve kontrol altına alma, erkeklerin kadının bağımlılığından elde ettikleri ekonomik kazanımlar, ataerkillikten bariz bir şekilde faydalanmaları anlamına gelir. Walby kadınların iş gücünün kocaları ya da orada yaşayan başkaları tarafından mallarına el konulması “üretimin ataerkil yöntemi” (Ibid) olarak tanımlar. Ev hanımlarının sınıf ürettiklerini söyler, kocaları sınıfı ele geçirdiğinde sonsuz ve tekrarlayıp duran iş gücü bir iş olarak düşünülüyor ve ev hanımları kocalarına bağlı olarak görüldüğünden, ataerkillik için temel bir dayanak oluyor. Birçok mülkiyet ve üretim kaynakları erkekler tarafından kontrol edilir bir erkekten diğer bir erkeğe geçer ve genellikle de babadan oğula. Kadınların miras hakkına sahip oldukları zamanlarda bile, geleneksel pratik düzenin tamamı, duygusal baskı, toplumsal müeyyide, bazen açık şiddet, onlar üzerindeki kontrolden muaf tutuyor. Diğer durumda şahsi yasalar onların haklarını arttırmaktan ziyade kısma yoluna gidiyor. Her durumda kadınlar dezavantajlı durumdadır. Böylece ataerkilliğin temel dayanağı, ailede sadece çocuk doğumuna dayanmaktan ziyade erkeğin kadının iş gücü üzerindeki kontrol edebilirliği sağlayan sosyal yapılara dayanır.

Kadınları iktidar sistemlerinden uzak tutma konumunun devamı için ataerkil ideoloji, erkek ve kadınlar için ayrı ayrı kamusal ve özel alanların inşası girişiminde bulunur. Walby ataerkil teorileriyle “ özel ve kamusal ataerkil olmak üzere ataerkilliğin iki açık biçimini” gösterir.

Özel ataerkillik, kadınların baskısının temel alanı olduğu için ev üretimine dayandırılır. Kamusal ataerkillik ise, esasen devlet ve istihdam alanları gibi kamusal alanlarda inşa edilir. Ev kamusal form içinde ataerkil yapı olmaya son vermez. Ama artık başlıca alan değildir. Kadınların iş gücünün ele geçirilmesi kamusal formda daha çok kolektif bir benimseme iken, özel ataerkillikte evdeki ataerkiller tarafından ilk olarak meydana getirilir. Özel ataerkillikte ataerkil ilke stratejisi ayrımcılıktır kamusal alanda ise bu ırkçılık ve ikincileştirmektir. Her şeyden önce, devlet, politikalar ve eylemlerde patriarkal ilgiler etrafında sistematik yanlılığa sahiptir”

Bu sistemde, şiddetin birçok çeşidi kadını kontrol ve boyun eğdirilmek için kullanılmaya alışılmış. Hatta erkek tarafından uygulanan şiddet meşru olarak düşünülebilir ve kadınlar düzenli bir biçimde erkek şiddetine maruz kalabilir. Erkek şiddetine karşı, istisnai örnekler hariç, araya girmeyi reddeden devlet tarafından sistematik bir biçimde meşrulaştırılmakta ve göz yumulmaktadır. Tecavüz, kadını dövme, başlık parası cinayetleri, kız ceninleri öldürme, cinsel istismarın diğer şekilleri gibi şiddet ve kadınlara aşılana güvensizlik hissinin devamının bir sonucu olarak onları evde zorunlu bir biçimde kalmaları ekonomik olarak sömürülmeleri ve sosyal olarak baskılanmalarıdır.

Bu ataerkil sistemde erkek ve kadın farklı düşünür, farklı davranır ve farklı hisseder çünkü farklı durumlarda erkeklik ve kadınlık düşüncesi düşündürülür. Ataerkil sistem, kadınların başka, erkeklerin başka karakteristik ve niteliklerden birine sahip olduğunu ya da olması gerektiğini gösterir ve kabul eder. Güçlü, korkusuz, cesur, hakim, rekabetçi

gibi erkeklik nitelikleri, ve ilgili, korumacı, ürkek, sevgi, bağlılık gibi kadınlık nitelikleri.

Hartman, hem ev işi hem de ücretli iş kadınların erkekler tarafından sömürülme alanlarıdır. Ücretli iş alanlarında mesleki ırkçılık kadınların masraflarında kendileri için en iyi ödeme işine erişimi sürdürmek için organize olmuş erkekler tarafından kullanılır. Ücretli işe sahip olurlarsa da ev kadınları erkeklerden daha fazla çalışır. İstismarın bu iki formu biri diğerini pekiştirme rolü oynar. Ücretli işte kadının dejavantajlı pozisyonu onları evlilik sözleşmesinde, ücretli işte ise pozisyonlarını zayıflatır.

Lim'e göre, ataerkillik bugünler için insan tarihinin çoğunu betimleyen kültür, toplum ve ekonomide erkek egemenliği ve kadının ikincilliği sistemidir. Ataerki kurumlar ve sosyal ilişkiler, kapitalist ücretli iş gücü sektöründe kadın statüsünün ikincilliği ve alt olmasından sorumludur. Ailede iş gücü cinsiyet ayrımının üstünlüğü ücretli iş arayan kadınlar için birkaç sonuca sahiptir.

Bangladeş'teki Ataerki yapılar

Kadına karşı ayrımcılık, kadınların eşitliği, gelişimi ve barışı hedefinin başarılması önünde bir engel olmanın yanı sıra, temel insan hakları ihlali ve kadınların alta olma pozisyonunu oluşturur. Geçen yirmi yılda kadınlara karşı ayrımcılık, kadının ikincilliğinin üretildiği Bangladeş te en çok dillendirilen ve görünür olan sosyal problemlerden bir olarak ortaya çıktı. Erkek hakimiyeti ve kadınların ikincilliği Bangladeş sosyal yapısının temel kuşatıcısıdır.

Ayrımcılığın bütün çeşitleri, erkeğin sosyal yaşamda hakim olmasını kurduğu gibi, erkek ile kadın arasındaki kültürel, dini, ekonomik, politik, sosyal farklılıkları oluşturur. Ayrıca kadın erkek eşitliğini, kadının ikincilliğini üreten sosyal sistemi inşa eder, kadın erkek eşitliğini de ortadan kaldırır.

Bangladeş'teki ataerki sistem yaygın olarak, baba mahallinde ikamet (kadınların evlilikten sonra eşinin akrabalarıyla yaşamını devam ettirmesi) (Rendall 1982:15-34)ve "babasoylu köken" (ataerkilliğin etkisi) olarak tanımlanır.

Bangladeş'teki baba soyluluk, "toplumdaki kadınların durumları için direk sonuçlara sahip" baba soyluluk çizgiler tarafından düzenlenir.(Monsoor 1999:32). Erkek çocuğu baba soyluluğunun faili ve ailenin ismini olacak olan kişidir. Diğer taraftan kız çocuğu ise, erkeğe göre hiç değeri olmayıp ikincil olarak muamele görmektedir.

Evlendikten sonra kız, eşinin evine gider. Yani ailelerimiz kız çocuklarını bir yük olarak algılar, erkek çocukları ise para kazanıp ebeveynlerine bakacak kişilerdir. Eş evlendikten sonra kocasının evine geldiğinde, kocası onun ikincil durumda olduğunu ve kendisini ondan daha güçlü olduğunu düşünür. Bu ikincil olma deneyimi kadının kendine olan güvenine ve saygısına zarar verdiği gibi arzularının sınırlarını belirler.

Kadının erkeğe olan itaat ve bağlılığı akraba grubu ve ailede gömülü olan kurumsal pratiklerin tamamı tarafından devam ettirilir. Erkeklere bağlılığın bünyelerinde bulunduğu, kadınların itaatinin adet haline getirildiği Bangladeşte ataerkilliğin iyi belgelenen sisteminin kurucu elementlerini sağlayan bakış açılarıdır.

Bangladeşteki ataerkilliğin bazı örnekleri aşağıdaki gibidir:

*Bangladeşte insanların büyük çoğunluğu yeni doğmuş erkek çocuklarını kız çocuklarına tercih ederler. Bir kadın kız çocuğu doğduğunda kocası ve ailenin diğer üyeleri tarafından o ve çocuk baskı altına alınarak hor görülür.

*Kız çocuğuna yönelik ev yemeklerindeki ayrımcılık, yemek dağılımı evde hala yaygın olan bir özelliktir. Muhtemelen Bangladeşte bakımın ve yiyeceğin olmayışından dolayı anne ölüm oranı yüksektir.

*Bir erkek ekonomik aktivite taleplerini yerine getirdiğinde, ev işlerinin yükü büyük çoğunlukla kadın ve kız çocuklarının omuzundadır. Üstelik Bangladeş gibi ataerkil toplumlara ev işi iş olarak görülmez.

*Ebeveynlerin eğitimin öncelikle erkek çocuklar için gerekli olduğunu düşüncelerinden dolayı kız çocukları eğitim fırsatlarının yokluğu ile baş etmek zorundadır. Ataerkil toplumlarda çocukluklarından itibaren kadınlar, kalitelerini geliştirmek için erkek çocuğu ile eşit şansa sahip değildir.

* Kız çocukları için özgürlükten ve devingenlikten yoksunluk Bangladeşteki ataerkilliğin diğer temel özelliğidir. İş için dışarıya çıkamaz, arkadaşlarıyla görüşemez ya da herhangi bir saatte eve gelemez, akşam karanlığından önce eve dönmek zorundadır.

*Eşe karşı şiddet ülkede oldukça yaygındır. Aile içi şiddeti doğal gösteren ataerkil normlar desteksiz değildir. Bunlar disiplinin daha geniş kültüründe gömülü bulunmaktadır.

*İşyerlerindeki cinsel taciz yaygın olan diğer özelliktir. Birçok kadın patronlarının isteklerinin vermede gönüllü olmadıkları zaman işlerinden kovulurlar.

*Kadınlar mülkiyet hakları ya da miras ayrımcılığı ile yüz yüzedirler. Bangladeşteki Müslüman ailelerde kız kardeşler erkek kardeşlerinin yarısı kadar miras alabilirken Hindu ailelerinde hiç birşey alamazlar.

*Erkeğin kadın bedeni ve berbat cinsellik üzerindeki kontrolü, yaygın bir özelliktir.

*Kadınlar doğurganlık ve üreme kontrolü üzerinde herhangi bir hakka sahip değildir. Ailenin planlanma metotlarına karar veren çoğunlukla kocalarıdır.

*Birçok durumda kadınlar kocalarını seçme hakkına sahip değiller. Daha ziyade ailenin erkek üyeleri kararları onlara dayatır. Evlilikten sonra geleneksel olarak kadınlar kendi akrabalarına destek sağlamalarına izin verilmez.

* Ataerkil toplumumuzda, kadınlar *purdah* denilen bir elbise ile kendilerini tamamen kapatmak zorundalar. *Purdah* ın gerekçesi Kur'an'ın açık bir biçimde iki cinse uygulanabilir iffet ayetlerinin ötesinde olduğunu biliyoruz. Ama ataerkil yapı bu *purdahı*, kadınların sesini ve hareketlerini özel alanlarda tutmak için kullanır. Dolayısıyla *Purdah*, kadınların elbise ve fiziksel hareketlerinin sınırlanmasından daha fazlasına neden olan karışık bir kurumdur.

Bangladeşteki kadınların durumunu hakir gören pratiklerde kadının itaatinin destekleyen büyük yapılar ve pratikler gözlemlenmektedir. Mahtab'ın dediği gibi, Bangladeşte kadınlar sosyal, politik ve ekonomik alanlarda “ dezavantajlı azınlık”ın izlerinden birçoğuna katlanır. Bangladeşin geleneksel toplumuna, ataerkil değerler, kadın itaati, bağımlılığı ve ayrımcılığı iyice sinmiştir. Bangladeşin kadın gerçekliği (özellikle kırsalda yaşayan yoksul kadınlar ve şehir varoşlarında yaşayan kadınlar) erkek mevkidaşlarıyla birlikte kaynak ve hizmetlerden faydalanma ve statüde eşitliği henüz istemeyen korunmasız ve dışlanmış olarak hayatlarını sürdürürler. “Kadınlar, yersizlik, cehalet ve yoksulluğun en alt kademesinde bulunurlar.”(Mahtab 2007:20-21). Kadınlar, aile ve sosyal hayatta eğitim ve sağlık gibi imkanlardan faydalanma hakkından yoksunluğa yol açan ta doğumdan gelen ayrımcılığın negatif sonuçları

tarafından bir hayli olumsuz etkilenirler. Bu onları dezavantajlı bir duruma ve ayrıca şiddetin en kötü formlarının kurbanı pozisyonuna getirir. Bazı kadınların ilerlemesi kadınların bağımlı olmadığını ispatlamaz. Bazı değişimler olmasına rağmen, bu değişimler erkeklerin kadınları istismar ettiği şekliyle yüzeysel değişiklikler ve dışlanmış değişimlerdir. Tecavüz olayları, eşin dövülmesi, cinsel taciz gibi, devletin bir parçası olmak için kendi uygulamalarında oldukça merkezsizleşmelerine rağmen, daha ziyade kadına karşı erkek şiddeti sistematik olarak istisnai birkaç örnek dışında müdahale etmeyi reddeden devlet tarafından meşrulaştırılır ve göz yumulur. Bizim kuralcı sosyal uygulamalarımız, göz yumulan hatta şiddete teşvik eden disiplin kültürümüze yoğun bir biçimde gömülmüştür. Kadın hakları, İslam hukuku adı altında sık sık uygulanmadığını görürüz. Bunun için birçok deliller vardır. Dini kurallar altında sızlayan haklar, ataerkil toplumda erkek hakimiyetinde tatbik edilmez. Böylece din tarafından kadının bağımlılığını ifade eden ataerkil argümanlar tamamen doğru değildir. Daha ziyade toplumda ataerkilliğin destekçileri, kadın üzerindeki hakimiyetlerini muhafaza etmek için dini bir araç olarak kullanırlar.

SONUÇ

Bütün bu tartışmalar ülkemizde kadınların baskının(örneği şiddet), istismarın(örneğin eşitsiz ödeme, düşük ücret) kurbanları olduğu açıktır. Erkek çocuklarının tercih etme meselesi, kız çocuklarına karşı ayrımcılık (örneğin yemek dağıtımındaki ayrımcılık, ev işlerinin bütün yükünün onlarda olması, eğitim, özgürlük ve hareketten yoksunluk) başlık parası, kadına karşı şiddet (örneğin, eşin dövülmesi, tecavüz), eşitsiz ücret, ayrımcı kişisel yasalar, kadına baskı için dinin kullanılması, medyada kadının olumsuz bir biçimde tanımlanması, bütün bunlar ataerkil uygulamaları var kılar.

Bangladeşte kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği, görünüşte genel yasalar ve Bangladeş anayasası tarafından garanti altına alınmıştır. Ama yasanın ataerkil yorumu ataerkil tutumların hakimiyetini sürdürüyor. Şöyle ifade ediliyor; “Bangladeşli kadınların yasal durumları gerçek durumlarının daha iyi olmasından çok uzaktır”. Yasal olarak kadınlara karşı ailevi, toplumsal, siyasi, ekonomik ve kültürel hayatın hiçbir alanında ayrımcılık olmamalıdır. Belirli yasal koşullar, kadın haklarının eşitliğini ihlalinde bunlarla başa çıkacak hükümler uygulanır. Kadınların statülerinin geliştirilmesi için gibi görünen yeni reformlara rağmen ataerkil hakimiyetin statüsünde gerçek bir değişim yoktur. Ayrıca tecrit, gelenek ve dini baskılara bağlanan ataerkil yapılar sadece kadının aile hayatı tarafından değil aynı zamanda hayatın diğer bütün alanları tarafından sürdürüldüğü tartışılmaktadır. Kadınların bağımlılığın ana nedeni sosyo ekonomik ve yasal alanlarda ataerkil tutumlar, tecrit ya da *purdah*, ataerkillik, din ve geleneğin olumsuz etkileridir. Ama bu faktörler arasında ataerkillik önemli nedendir diğer nedenler ataerkillik tarafından üretilenlerdir. Bağımlılığın temel nedeni gerçekten din ya da gelenekler değildir ama ataerkil etkiler ve otoritedir. Bu dini yorumlayan ve kalıplaştıran erkektir ayrıca toplumsal eşitsizlik sorunu ile güçlü bir bağa sahip olan ataerkil hakimiyeti ikame ediyor.

Böylece, kadının pozisyonunu yükseltmek, ataerkil bağımlılıktan kadını korumak önemlidir. Bu kadın ve erkek için, farklı haklar, sorumluluklar, roller belirleyen bizi erkeksi ve kadınsı yapan ataerkil ideolojidir. Bütün işler her iki cins tarafından yapıyor olmasından dolayı cinsiyet temeli üzerine işleri farklılaştırmak için herhangi bir neden yok. Bu farklılaştırma kendi maddi çıkarları ve imtiyazları için erkekler tarafından oluşturulur. Ailedeki her çocuğa değil, sadece erkek çocuklarına gelişim ve zenginlik için izin verilip cesaretlendirilir. Bu yüzden toplumsal cinsiyet temeli üzerinden gelişen

kültür değiştirilmelidir. Aile, devam eden sosyalleştirmenin yeniden inşasına, yepyeni bir boyut kazandırmada büyük bir rol oynayabilir. Hatta erkek ne kadar kadın gibi olursa örneğin çocuk ve yaşlılara bakarsa ev işlerini üstlenirse, bu erkeği o kadar kibar, duyarlı ve insan yapacak. Ve erkeğin kadının bazı ev işlerini yükünü alarak yardımcı olmasını sağlayacak. Cesaret, korkusuzluk, rasyonellik, verimliliğin erkeğe ait olduğu düşünülürse, kesinlikle kadınlar bu özellikleri öğrenip pratik etmelidir. Erkeğe daha fazla hak tanıyan yasalarımız ve ahlaki yapımızdaki çifte standart da iyileştirilmelidir. Çifte standartın erkek ayrımcılığının ve bu adaletsizliğin son bulması, yerine de cesaretin ve adalet ve tanımayı koymak için bütün bunlar gereklidir. Kadınların ataerkil baskısının kökleri ev/ailedeki cinsellik ve erkek ile kadın arasındaki ilişkilerine bağlı olduğu göz önünde bulundurulur. Bu ataerkil baskı ve ailedeki kadın istismarı “ailelerin kişisel meselesi tanımlanmasıyla” korunuyor. Değişim için analiz edilmelidir.

Zaman, ataerkilliğin hakim ideolojisinde radikal değişimleri getirmektedir. Yapılar tarafından üretilen bu hakim ideoloji bütün sosyal ilişkiler alanında bulunur. Sadece mülkiyet dağılımının, miras hukukunun ve aile değer sisteminin değişmesinin yeterli olmadığı söylenir. Ayrıca çocuklar da değiştirilmelidir. Eşitliği getirmek için yaşamın her alanında kadın ile erkek arasında eşit haklar belirlemek esastır. Aslında eğer biz aile içinde demokrasiyi, eşitliği ve karşılıklı saygıyı uygularsak, gerçek demokratik ve eşitlikçi toplumlar kurulabileceğine inanıyorum. Evde barışı deneyimleysek, toplumda gerçek barış kurulabilir.

KAYNAKÇA

- Beauvoir, D. S. 1974. *The Second Sex*. Vintage Books: New York.
- Beechey, V. 1977. Some notes on female wage labour in capitalist production. *Capital and Class*. 3, autumn 45-66.
- Bhasin, K. 2006. *What Is Patriarchy*. Women Unlimited: New Delhi.
- Brownmiller, S. 1976. *Against Our Will: men women and rape*. Harmonds Worth: Penguin.
- Cobuild, C. 2010. *Advanced Illustrated Dictionary*. Harper Collins Publishers Ltd.: Great Britain.
- Engels, F. 1940. *The Origin of the Family, Private Property and the State*. London: Lawrence and Wishart.
- Firestone, S. 1974. *The Dialectic of Sex: The case for feminist revolution*. New York: Morrow.
- Freud, S. 1977. *On Sexuality*. Harmondsworth: Penguin
1. 1981. The Unhappy marriage of Marxism and Feminism: towards a more progressive union *Women and Revolution*, (ed). Lydia Sargent, London: Pluto Press., pp. 95-119.
- Hartmann, H. 1981a. The family as the locus of gender, Class and political struggle: the example of house work, *Signs*, 6, 3, pp. 366-394.
- Hornby A. S. 2003. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Oxford University Press: New York.

- Jagger, M. A. and Rosenberg S. P. (ed) 1984. *Feminist Frameworks*. New York : MC Grew-Hill.
- Lerner, G. 1989. *The Creation of Patriarchy*. Oxford University Press: New York.
- Lim, Y.C. Linda. 1997. Capitalism, Imperialism and Patriarcy: The Dilemma of Third-World Women Workers in Multinational Factorie in Visvanathan, Naline (etal). *The Women Gender and Development Reader*. The University Press Limited: Dhaka. 215-230.
- Mahtab N. 2007. *Women in Bangladesh from Inequality to Empowerment*. A H Development Publishing House: Dhaka.
- Mies M. (etal) 1988. *Women: The Last Colony*. Delhi : Kali for Women.
- Millett, K. 1977. *Sexual Politics*. London: Virago.
- Mitchell, J. 1971. *Women's Estate*. Harmondsworth: Penguin.
- Monsoor, T. 1999. *From Patriarchy to Gender Equity : Family law and its Impact on Women in Bangladesh*. The University Press Limited: Dhaka.
- Oakley, A. 1972. *Sex Gender and Society*. London: Temple Smith.
- Rendall, V. 1982. *Women in Politics*. London.
- Walby, S. 1990. *Theorizing Patriarchy*. Blackwell Publishers Ltd.: Oxford, UK and Cambridge USA.